

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.2:339.54

DOI 10.30970/vir.2019.46.0.10376

ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ NAFTA, ПРИЧИНИ ПРОТЕКЦІОНІЗМУ США ТА МОЖЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ USMCA

Юрій Біленко, Ольга Шкрум'як

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 2964-602,
e-mail: yuriy.bilenko@lnu.edu.ua, shrumyak@gmail.com*

Відсутність узгодженості серед науковців стосовно методів та способів емпіричного визначення ефектів функціонування інтеграційних об'єднань стала однією з головних перешкод на шляху формування цілісної теорії міжнародної інтеграції. Однак це питання є особливо актуальним сьогодні, коли суттєві зміни відбуваються у таких важливих структурах, як NAFTA та ЄС, членами котрих є найрозвинутіші країни як головні рушії сьогодні є головними рушії змін та гаранті безпеки у світі.

Розглянуто основні елементи теорії економічної інтеграції та, на прикладі найбільшої у світі ЗВТ – NAFTA, досліджено вплив об'єднання на розвиток держав-учасниць та розраховано динамічні ефекти від членства в його межах. У дослідженні використано економічні показники об'єднання NAFTA 1980–2017 рр.

Застосовуючи метод панельної регресії з фіксованими ефектами ми розрахували, що завдяки членству в NAFTA, ВВП зріс на 7,8 %, причому 73,2 % даного зростання відбулось завдяки приросту капіталу, водночас зайнятість не відіграла у ньому значної ролі (0,3 %). І справді, порівнюючи показники приросту зайнятості і приросту капіталу, бачимо, що темпи зростання капіталу значно переважають темпи зростання зайнятості (навіть у Мексиці). Результати панельної регресійної моделі з фіксованими ефектами показали, що членство в NAFTA позитивно впливає на економічний розвиток країн-членів, який, як підтвердило дослідження, відбувається за ендогенною моделлю економічного зростання, отож ефект від інтеграції сприяє подоланню закону спадної дохідності.

Проте під час дослідження питання ефективності інтеграційних об'єднань необхідно розглядати не лише економічні ефекти, а й враховувати політичні та соціальні наслідки. Саме тому, у праці розглянуто вплив NAFTA не лише на рівень торгівлі та інвестицій, а й на рівень зайнятості та міграції країн-членів. У

праці доведено, що саме соціальні та політичні суперечки зумовили потребу для США у проведенні політики протекціонізму навіть для своїх найближчих партнерів, що зумовило до підписання нової угоди – USMCA, яка покликана вирішити найгостріші питання у взаємовідносинах країн-учасниць.

Ключові слова: NAFTA; USMCA; теорія міжнародної інтеграції; інтеграційне об'єднання; протекціонізм.

Інтеграційні об'єднання стають впливовим інструментом не лише економічного, а й політичного життя. Водночас зміцнюються і ультраправі настрої серед багатьох лідерів потужних держав. На фоні цих конфронтацій надзвичайно важливо зрозуміти, чому одні країни прагнуть стати членами інтеграційних об'єднань, а інші повертаються до політики протекціонізму.

Сьогодні не існує єдиної теорії економічної інтеграції. Автори А. Філіпенко та В. Філіпенко визначають ринкову, ринково-інституційну та структурну школи теорії економічної інтеграції [2]. Концепція ринкової школи стверджує, що міжнародну економічну інтеграцію вважають тим глибшою, чим вільнішою є дія ринкових сил та чим меншим є регулювальний вплив держави. Ринково-інституційна школа намагалась знайти компроміс між ринковими та державними регулятивними механізмами міжнародної економічної інтеграції. Структурна школа наполягає на необхідності зміни структури національних господарств, ґрунтуючись не лише на їхній взаємодії, а й на взаємопов'язаності та взаємопроникненні, тобто фактично ототожнюючи поняття економічної інтеграції та економічного союзу. Сьогодні існує безліч альтернативних теорій міжнародної економічної інтеграції, список яких поповнюється і досі.

Принципово важливою проблемою пояснення феномену інтеграції є співвідношення економіки та політики. Традиційне розуміння міжнародної економічної інтеграції зводиться суто до економічного феномену. Проте все ж, сучасні науковці здебільшого погоджуються, що економічна інтеграція – це процес економічної взаємодії країн, яка сприяє зближенню господарських механізмів і виражається у формі міжнародних угод чи окремих міжнародних органів, тобто обирають компромісний варіант – взаємодії економічних і політичних інститутів.

Економічна інтеграція відбувається на різних рівнях, формуючи, відповідно, різні форми інтеграційних об'єднань: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз. Теорія митних союзів дала потужний поштовх для дослідження впливу інтеграційних об'єднань на країни-учасниці.

Традиційна теорія митних союзів стверджувала, що митні союзи зменшують тарифи, а, отже, лібералізують торгівлю. Відповідно, навіть якщо це не забезпечує максимізації вигоди, то, принаймні, зумовлює зростання світового добробуту. Першим поставив цю теорію під сумнів Джейкоб Вінер, який у своїй праці вперше визначив ефекти створення і згорання торгівлі [2].

Свого часу Р. Ліпсі визначав вплив митних союзів через зміни у добробуті країн-учасниць таких союзів на основі: спеціалізації; ефекту масштабу; змін в

умовах торгівлі; змін у продуктивності праці завдяки зростаючій конкуренції і змін у темпах економічного зростання [11].

Сьогодні для визначення впливу інтеграції існує два типи ефектів: статичні і динамічні. Статичні ефекти відображають економічні наслідки, які проявляються негайно після створення об'єднання, як його результат. Приклади статичних ефектів: скорочення адміністративних витрат на утримання митних та прикордонних органів; країна, яка підписує угоду, покращує свої умови торгівлі і може стати монополістом і диктувати ціни іншим країнам – в такому разі звичайний митний тариф країни може перетворитися в тариф оптимальний. До статичних ефектів додають ефект споживання, пов'язаний із розширенням свободи вибору споживача; ефект розподілу ресурсів, пов'язаний з розкриттям поточних порівняльних переваг країни; ефекти концентрації – зниження питомих витрат завдяки зростаючій спеціалізації [4, с. 13–14].

Як зазначає Дж. Вінер, переваги від створення митного союзу виникнуть тоді, коли обидві країни вироблятимуть один і той самий товар, а Г. Маковер і Дж. Мортон стверджують, що ці здобутки зростатимуть зі збільшенням різниці в обох країнах між затратами на виробництво одного і того ж товару [13]. Таку ж ідею покладено в основу досліджень класичних економістів, зокрема і в праці Ф. Ліста «Національна система політичної економії». Лист не виступав проти вільної торгівлі, проте вважав, що вона є ціллю економічної системи, а не інструментом. Протекціонізм необхідний тільки тоді, коли «економічне, інтелектуальне і політичне виховання країни під впливом торгівлі досягло межі, при якій ввезення іноземних промислових товарів перешкоджає подальшому розвитку країни» [12].

Автори Д. Родрік і Ф. Родрігес розглядають теоретичні аргументи, які свідчать, що відкритість економіки та лібералізація зовнішньої торгівлі є згубними для країн що розвиваються, адже ліберальна торговельна політика – це лише тимчасовий важіль підйому економіки, а ринкова та інституційна слабкість є постійними чинниками економічного життя цих держав [1, с. 244–245].

Крім цього, сектори економіки, які творять нові товари та знання функціонують в умовах недосконалої конкуренції або олігополістичної конкуренції, а, відповідно, економічна інтеграція сприяє значному посиленню політики конкуренції, що, своєю чергою сприяє зменшенню монополістичної складової у діяльності цих секторів економіки і підвищенню їхньої ефективності. Регіональна інтеграція впливає на економічне зростання через зміну доходності інвестицій у формування фізичного, людського капіталу та творення нових знань, що, своєю чергою, зумовлює прискорення нагромадження капітальних ресурсів [1, с. 250–256].

Об'єктом нашого аналізу будуть економічні ефекти Угоди про Північноамериканську зону вільної торгівлі (NAFTA), яка набула чинності 1994 року та об'єднує США, Мексику і Канаду. Насправді, ця подія відбулась не раптово, а фактично узаконила те, що окреслювалось уже тривалий час.

Між США і Канадою ще 1965 року була підписана Угода про торгівлю продукцією автомобільною промисловістю, а 1988 року уряди двох держав підписали угоду про вільну торгівлю.

У 60-х роках у Мексиці в прикордонній зі США зоні заснувались перші складальні підприємства, маквіладорес, які імпортували окремі деталі та експортували змонтовані вироби, не сплачуючи мит, що, зрозуміло, було вигідним для американських виробників. А вже 1987 року Мексика та США підписали «Угоду про торгівлю та інвестиції». Президент Мексики 1990 року висловив намір укласти зі США угоду про вільну торгівлю, а президент США пропозицію прийняв. Проте, зрозуміло, що утворення зони вільної торгівлі між США та Мексикою було б не вигідне Канаді, оскільки це б зменшило можливості та вигоди від дії канадсько-американської зони вільної торгівлі. Отож, 1991 року до переговорів приєдналась Канада, а 1992 року з'явився проект угоди, який набув чинності 2 роки потому.

Специфіка даного об'єднання полягає в тому, що хоч учасниками угоди є лише 3 країни, однак це найбільша регіональна зона вільної торгівлі у світі за обсягами виробництва, інвестицій та торгівлі. Окрім того, NAFTA майже рівновіддалена від Західної Європи та Азійсько-Тихоокеанського регіону, що дає змогу розвивати економічні зв'язки рівномірно з двома економічними центрами. Також зазначимо, що всередині NAFTA, на відміну від ЄС і АТЕС, є тільки один центр економічної сили – США, чия економіка у декілька разів перевершує канадську та мексиканську разом узяті. Тому інтеграція виявляється однобокою: Канада і Мексика тісно інтегровані зі США, проте не між собою [3].

Однією із беззаперечних переваг NAFTA є збільшення відкритості економіки для країн-членів. Зокрема, в таблиці 1 наведено зміни частки зовнішньої торгівлі у ВВП з часів підписання NAFTA і до сьогодні: масштабні темпи зростання цього показника в Мексиці (46,85 %), не надто помітні у США (5,59 %) і фактично незмінний темп у Канаді (-0,33 %).

Таблиця 1

Частка зовнішньої торгівлі у ВВП країн NAFTA, % [18]

Рік \ Країна	1994	2003	2016
Канада	64,398	69,843	64,063
Мексика	30,71	50,206	77,565
США	20,994	22,451	26,58

Таку різницю у показниках пояснюють насамперед тим, що до 1994 року саме Мексика була країною з найбільш закритою економікою (наприклад, мексиканські тарифи на імпорт американських товарів були на 250 % вищі, ніж американські тарифи на імпорт мексиканських товарів) [15]. Відповідно, відкриваючи ринок для такої потужної країни, як США, Мексика зробила величезний крок убик елімінації тарифів, а, отже, і лібералізації торгівлі.

Ще одним важливим показником успішності міжнародного об'єднання є рівень торгівлі країн-членів. Країни учасниці Північноамериканської зони вільної торгівлі є важливими торговельними партнерами. Згідно з даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку, 2017 року торгівля в межах NAFTA сягала понад 50 % усього експорту країн-членів організації (для порівняння, більший показник лише у ЄС – 63 %) і понад 33 % усього імпорту.

За час свого існування з 1994 року до 2015 року NAFTA збільшила обсяги внутрішньої торгівлі вчетверо – показник сягнув 1,15 трлн дол. Окрім цього, збільшилися обсяги внутрішнього експорту в 2,8 раза, а обсяги імпорту – в 3,2 раза. Наголосимо, що здебільшого експорт та імпорт відбувається у середньо- та високотехнологічних галузях або галузях із залученням кваліфікованої чи висококваліфікованої робочої сили.

Зважаючи на збільшення обсягів виробництва, NAFTA з часом ставала щораз впливовішим торговим партнером у світовому масштабі.

Щодо торгівлі послугами в межах NAFTA, то вона зростає ще більшими темпами, аніж торгівля товарами. Зокрема, загальний експорт з 1985 року зріс у 8,9 раза (у понад 3 рази, порівняно з 1995 р.), а імпорт – у 6,5 раза (у 3,2 раза у порівнянні з 1995 р.). Транспортне обслуговування та ділові чи особисті мандрівки є найвагомими групами послуг у їх загальній структурі в межах NAFTA.

Загалом бачимо, що завдяки створенню NAFTA торгівля між країнами-членами зросла в кілька разів. Лібералізація торгівлі не лише корисна для жителів цих країн завдяки більшій пропозиції товарів і послуг, а й сприяє покращенню співвідношення «ціна-якість» товарів завдяки збільшенню конкуренції в цих країнах.

Отож, як зазначено вище, однією з переваг зростання зовнішньої торгівлі та, загалом, підписання інтеграційних угод є покращення інвестиційного клімату держави. З підписанням NAFTA потік інвестицій зріс у понад п'ять разів (рис 1).

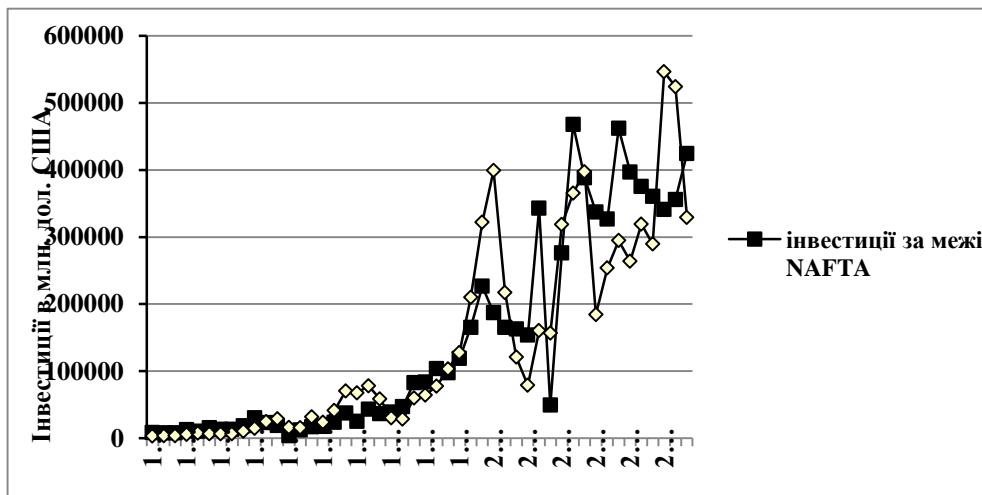

Рис 1. Динаміка інвестицій у країни NAFTA

Вплив створення NAFTA на економіку країн-учасниць неодноразово досліджували за допомогою різних економетричних методів, зокрема, моделі Брауна, Діардорффа та Штерна [8], Ромаліса [17], комбінованої моделі Андерсона і Вінкупа [6], тощо. Проте через різницю у вихідних припущеннях результати моделей часто виявлялись цілком протилежними. Одне із сучасних досліджень описано у статті «Economics of revoking NAFTA», у якій автори вирішили довести важливість NAFTA методом від супротивного. Вони намагалися з'ясувати, що відбудеться, якщо тарифи в межах NAFTA зростуть від поточних до тарифів, які застосовують за режиму найбільшого сприяння, та, крім цього, відбудеться зростання нетарифних бар'єрів. Як виявилось, в такій ситуації загальний рівень добробуту знизиться у всіх країнах-учасницях (-0,22 % для США, -1,8% для Мексики та - 2,2% для Канади) [7].

Зупинимось на дослідженні динамічних ефектів регіональної інтеграції в рамках NAFTA з врахуванням досягнень традиційної та нової школи економічного зростання. Як вважає Р. Балдуїн, динамічні ефекти в рази більші, ніж статичні ефекти від розподілу факторів виробництва. Джерелом динамічного ефекту у випадку лібералізації торгівлі, за інших рівних умов, є зростання граничної продуктивності капіталу.

Ми проаналізували певні динамічні ефекти інтеграції країн у довгостроковому періоді, беручи до уваги період до вступу в NAFTA (1980–1994) та після (1994–2017), загалом дослідження охоплює економічний розвиток США, Мексики та Канади упродовж 38 років.

Динамічні ефекти ми розглядали як процес нагромадження капіталу через притік прямих іноземних інвестицій та прирости інвестицій в основний капітал цих країн, а також темпи економічного зростання, як показник ефективності використання капіталу через розширення ринку та посилення конкуренції.

Сучасні моделі економічного зростання ендогенного типу наголошують на важливості нагромадження фізичного та людського капіталу. Отож, ми на основі РІМ-методу з рівнем амортизації 5 % ми визначили обсяги капіталу в доларах США в постійних цінах 2010 року. Ми зробили припущення, що початковий рівень капіталу 1980 року складав для США і Канади у 2,5 раза, а для Мексики – у 2 рази більшу величину за валовий внутрішній продукт, що відповідає статистичним даним за цей період. Згідно з РІМ- методом кількість фізичного капіталу цього року дорівнював сумі капіталу за попередній період та інвестицій за поточний рік мінус зношення всього капіталу на початок року (1).

$$K_t = K_{t-1} + I_t - \delta * K_{t-1} \quad (1),$$

де K_t – кількість капіталу в поточному році; I_t – інвестиції в поточному році; δ – рівень зношення капіталу (5 %), K_{t-1} – кількість капіталу в попередньому році.

За цими даними ми обчислили темпи приросту ВВП і факторів виробництва: капіталу і праці (табл. 2)

Таблиця 2

Вплив вступу в NAFTA на динаміку макроекономічних показників, %

Країна	Приріст ВВП, %		Приріст капіталу, %		Приріст зайнятості, %	
	до вступу (1980-1993)	після вступу (1994-2017)	до вступу (1980-1993)	після вступу (1994-2017)	до вступу (1980-1993)	після вступу (1994-2017)
США	3,13	2,41	2,77	3,11	1,55	0,97
Канада	2,33	2,49	2,6	3,2	1,26	1,51
Мексика	2,54	2,38	4,51	2,79	3,57	2,11

Як бачимо з таблиці 2, після вступу в NAFTA, темпи приросту ВВП зросли у Канаді, у США і Мексиці зменшилися, водночас в усіх країнах цей показник залишився доволі високим.

Щодо темпів приросту капіталу, то після 1993 року вони зросли у США та Канаді і паралельно зменшилися у Мексиці. Падіння темпів засвідчує зростання волатильності капіталу, а, отже, нестійку ситуацію на ринку для інвесторів. Зворотня ситуація склалася із темпами приросту зайнятості. Хоча з часів вступу в NAFTA вони зросли лише в Канаді, насправді найбільші показники є в Мексиці, а в США відбулось їхнє стрімке скорочення. Дешева робоча сила у менш розвинутих країнах завжди забирає робочі місця у трудового населення високорозвинутих країн. Власне саме це стало однією з причин реформування угоди про зону вільної торгівлі між державами.

Застосовуючи метод панельної регресії з фіксованими ефектами, ми розрахували, що завдяки членству в NAFTA ВВП зріс на 7,8 %, причому, 73,2 % даного зростання відбулось завдяки приросту капіталу, а зайнятість не відіграла значної ролі у цьому зростанні (0,3 %). І справді, порівнюючи показники приросту зайнятості і приросту капіталу, бачимо, що темпи зростання капіталу набагато переважають темпи зростання зайнятості (навіть у Мексиці). Результати панельної регресії моделі з фіксованими ефектами засвідчили (табл. 3), що членство в NAFTA позитивно впливає на економічний розвиток країн-членів, який, як підтвердило дослідження, відбувається за ендогенною моделлю економічного зростання, а, отже, ефект від інтеграції сприяє подоланню закону спадної дохідності.

Таблиця 3

Економетрична оцінка впливу створення NAFTA на ВВП країн-учасниць

Незалежні зміни	Залежна змінна (рівень ВВП, постійні ціни 2010 року)
	Модель з фіксованими ефектами
Константа	6,79 (11,03)*
Членство в NAFTA	0,078 (5,30)
Капітал	0,732 (22,12)
Кількість зайнятих	0,003 (0,07)
Within R ²	0,98
Between R ²	1
Overall R ²	0,99
К-сть спостережень	114

*У дужках ми подаємо t-статистику щодо значимості отриманих коефіцієнтів

Якщо дослідити вплив членства в NAFTA вплинуло на кожну з країн, то ВВП США, завдяки інтеграції, збільшилось лише на 1,5 %, в Мексиці – на 4,5 %, у Канаді на 4,8 %. Найбільший вплив на зростання ВВП у Мексиці мав капітал, у США та Канаді – робоча сила, тобто дефіцитні фактори виробництва.

Результати дослідження, представлені в таблиці 4, дають підстави робити висновки про найменший вплив членства в об'єднанні NAFTA на економіку США, що певним чином зумовило рішучі протекціоністські дії адміністрації президента Д. Трампа.

Таблиця 4

Економетрична оцінка впливу створення NAFTA на ВВП кожної з країн-учасниць

Незалежні зміни	Залежна змінна (рівень ВВП США, постійні ціни 2010 року)	Залежна змінна (рівень ВВП Мексики, постійні ціни 2010 року)	Залежна змінна (рівень ВВП Канади, постійні ціни 2010 року)
	Модель з фіксованими ефектами		
Константа	-4,98 (-7,93)*	8,2 (5,74)	2,32 (4,8)
Членство в NAFTA	0,015 (2,09)	0,045 (1,35)	0,048 (5,43)
Капітал	0,42 (21,31)	0,5 (2,99)	0,06 (1,23)
Кількість зайнятих	1,17 (19,83)	0,28 (1,27)	1,44 (14,08)
Критерій Фішера	10376,68	430,55	4331,07
К-сть спостережень	38	38	38

*У дужках ми подаємо t- статистику щодо значимості отриманих коефіцієнтів

Кількість латиноамериканців, що прибули з Мексики в США, збільшилася вдвічі з часів заснування NAFTA. Наприклад, 1994 року у США налічувалося 26,6 млн латиноамериканців (9,7 % від усього населення США), 64 % з яких – вихідці з Мексики. У США 2012 року проживали вже 53 млн латиноамериканців (17 % населення), 65 % з яких були вихідцями з Мексики, а це вже 34 млн осіб. Мексиканці є найчисельніша група мігрантів у США. Багато з них перетинає кордон нелегально. Однією із причин цього стало те, що утворення NAFTA, як уже зазначено вище, дало змогу субсидувати американський експорт сільськогосподарських товарів. Отож понад 1,3 млн фермерів у Мексиці залишились без роботи. Це спровокувало нову міграційну кризу в стосунках США і Мексики.

Хоча після підписання Договору NAFTA уряд США виділив додаткові кошти на посилення прикордонного контролю (встановлені нові світлові прожектори, камери нічного бачення, сенсорні датчики), а оптимісти робили прогнози економічного зростання Мексики, яке б дозволило збільшити рівень життя і подолати проблему еміграції, цього не сталось.

Сьогодні це нагальне питання у відносинах двох держав. Зокрема, побудувати стіну на кордоні – одна із передвиборних обіцянок президента США Д. Трампа, а 2018 року весь світ обурило політика президента щодо незаконних мігрантів з Латинської Америки (переважно Гондурас і Сальвадор), під час якої кілька тисяч дітей розлучили зі своїми батьками-мігрантами. Зазначимо, що така проблема не постала на порядку денному у відносинах між Канадою і Мексикою, оскільки мексиканці посідають лише 13 місце за кількістю мігрантів у Канаді.

Однак наголосимо і щодо нового феномену, який сформувався у міграційній політиці Мексики з часів заснування NAFTA. У Мексиці кількість закордонного населення зросла вдвічі.

Підписання угоди NAFTA значно розширило ринок робочої сили, що створило умови для його вдосконалення. І на перший погляд, дивлячись на статистичні дані, може здатися, що це вдалось зробити. Проте, на жаль, замість того, щоб об'єднатися і створити ефективну модель такого ринку, американські виробники вирішили отримати максимум вигоди з дешевої робочої сили, внаслідок чого постраждали американські робітники. Мексика, не отримуючи необхідної підтримки зі США, не змогла створити ефективне законодавство, яке забезпечуватиме захист її робочої сили. Створені корпоративні спілки не мали достатнього контакту з працівниками, в результаті чого будь-які зміни не стали ефективними.

З одного боку, об'єднання в єдиний ринок країн дало доступ до дешевої робочої сили в Мексиці, водночас спричиняючи масове скорочення робочих місць у США і висуваючи проблему чесної, недискримінаційної оплати праці. З іншого боку, постало питання стосовно екологічних проблем, в угоді знайшлося багато темних плям, які лідери країн-членів використовували на свою користь.

Отож президент США назвав NAFTA найгіршою можливою угодою, і її заміна була однією з передвиборних обіцянок Д. Трампа. Отже, 30 вересня президенти трьох країн домовились про укладання нової угоди – USMCA.

Серед характерних особливостей, які відрізняють цю угоду від попередньої, є зміни в регулюванні в галузі автомобілебудування, основна мета яких – збільшення кількості продукції, виробленої у Північній Америці. Починаючи з 2020 року, для того, щоб автопродукцію не обкладали тарифами, автомобіль повинен складатися з понад 75 % компонентів вироблених в Канаді, Мексиці чи США, порівняно з 62,5 %, зазначеними у NAFTA. Окрім того, починаючи з 2020 року понад 30 % випуску продукції повинно бути виконано робітниками, які заробляють не менше 16 дол./год, до 2023 року ця частка зросте до 40 % (з урахуванням того, що сьогодні середньостатистичний робітник в автомобілебудівній галузі в Мексиці заробляє майже втричі менше) [21; 22].

Тривалий час США звинувачували Канаду за складну систему законодавства у молочній галузі, яка обмежує кількість молочної продукції, яку іноземні виробники можуть постачати на канадський ринок. Отже, обмежуючи доступ американських виробників на ринок молочної продукції, Канада підривала умови про вільну торгівлю. Канада в загальному зберегла цю складну систему, проте надала американським виробникам молочної продукції більшу частку на канадському ринку стосовно продукції, відомої як 6 та 7 клас (тобто молочно-білкові концентрати, сухе молоко тощо) [22].

Ще одним суперечливим питанням був розділ 19 угоди про вільну торгівлю, який дозволяв країнам-учасникам вирішувати торговельні суперечки та оскаржувати антидемпінгові та компенсаційні мита представниками усіх країн-учасниць угоди. Цей процес набагато простіший, ніж оскарження торговельних практик у суді США. Протягом років Канада успішно використовувала цей механізм, щоб оскаржувати обмеження США на хвойні пиломатеріали. Відповідно, у новій угоді США були проти цього розділу, водночас Канада наполягала на його присутності, однак перемогла Канада.

Адміністрація Д. Трампа 31 травня 2018 року ввела 35 % тариф на сталь і 10 % на алюміній на Канади, Мексики. У відповідь, Канада запровадила тарифи на 12,6 млрд дол. імпорту США. Це викликало серйозні суперечки між країнами. Проте у новій угоді тарифи залишаються незмінними, вирішення цього питання досі залишається нагальною справою для лідерів обох держав.

В угоді USMCA прописані певні правила, що регулюють екологічні проблеми, які особливо стосуються Мексики. Зокрема, мексиканські вантажівки, які перетинають кордон зі США, повинні відповідати усім правилам безпеки, яким відповідають американські вантажні автомобілі.

Як уже зазначено вище, профспілки у Мексиці, на жаль, не набули особливої популярності, отож не є ефективними, що створює проблеми не лише трудового, а й соціального характеру, оскільки мексиканці працюють понаднормово за низьку заробітну плату, проживаючи в жахливих умовах. В новій угоді прописана норма, яка зобов'язує мексиканський уряд надати права виробникам брати активну участь у профспілках, розширити захист для робітників-

іммігрантів і захистити жінок від дискримінації. До того ж, країни мають право накладати санкції одна на одну за порушення трудового права.

Невирішеними залишилось питання накладання ПДВ Мексикою на американські компанії. Мексика стягує 16 % ПДВ на всі бізнес-операції, проте коли готову продукцію експортують у США, Мексика знижує податок – це заохочує американські компанії будувати заводи на території Мексики.

Угода підписали 30 листопада 2018 року, тепер її необхідно ратифікувати парламентам країн, що займе тривалий час. Отож більшість заходів в угоді вступає в дію з 2020 року. Нову угоду переглядатимуть через 6 років і, відповідно, її можуть оновити чи залишити незмінною. Після цього вона діятиме протягом 16 років з можливістю продовження.

Отже, зазначимо, що саме завдяки інтеграційному об'єднанню відбулось суттєве зростання ВВП як загального показника, так і ВВП на душу населення, а це означає покращення рівня життя громадян загалом.

По-друге, зростання обсягів торгівлі в межах NAFTA створило поштовх для додаткового економічного зростання (завдяки збільшенню конкурентоспроможності товарів та ефекту масштабу), що, як наслідок, зумовило новий поштовх зростання торгівлі країн-членів зі світом і стимулювало інвестиційні процеси.

Зрозуміло, що в цьому плані найбільше серед країн-учасниць NAFTA виграла Мексика, як найменше розвинута країна. Це відбулось не лише тому, що інтеграція з високорозвинутими країнами допомогла Мексиці значно зрости в економічному плані, а ще й тому, що завдяки низьким затратам на виробництво та робочу силу і пільгові програми для роботодавців інвестори були зацікавлені прийти у Мексику.

До того ж, взаємна торгівля між країнами-учасницями сприяє створенню значної кількості робочих місць. Економічне зростання спричинило додатковий попит на виробництво товарів і послуг та, відповідно, на робочу силу.

Однак лібералізація зовнішньої торгівлі може спричинити технологічну відсталість країни (гіпотеза Пребіша-Зінгера). Низько продуктивні сектори економіки «вимиваються» за допомогою іноземних конкурентів, однак вивільнений капітал і робочу силу не мають можливості ефективніше використовувати у зв'язку з низьким рівнем мобільності та недостатнім фінансовим розвитком. В результаті потерпає соціальна складова розвитку економіки. Внаслідок відкриття доступу до ринку дешевої робочої сили зменшилась кількість робочих місць у США. Багато робочих місць втратили і в Мексиці. Обмеження тарифів дозволило великим американським компаніям проникнути на ринок Мексики, який не зміг конкурувати зі значно дешевшими цінами американських виробників. Усе це спричинило міграцію робочої сили та зростання рівня бідності у Мексиці.

Зазначене інтеграційне об'єднання особливе тим, що взаємодія між Канадою і Мексикою фактично не відбувається, порівняно з масштабами їхніх відносин зі США. Саме завдяки США як центру досліджуваного нами інтеграційного об'єднання відбуваються позитивні зміни в економічній

діяльності Канади та Мексики, проте внаслідок незавершеного циклу виробництва країни стають залежними від США. І хоча членство в NAFTA відкриває для США новий ринок збуту товарів і послуг, ця країна-учасниця отримує найменше вигод від об'єднання. Саме тому наприкінці 2018 року і підписали нову угоду між лідери країн-членів NAFTA, яка надає більші можливості США для ефективнішого збуту товарів. Та, окрім того, підвищує конкурентоспроможність національних товаровиробників. Відповідно, за допомогою NAFTA США забезпечує собі ще більший вплив у регіоні.

Отже, досліджуване інтеграційне об'єднання вигідне для кожної з країн-учасниць. Проте соціальні збитки, які зазнає Мексика, наштотвують на такий висновок: по-перше, для ефективності інтеграційного об'єднання дуже важливо, щоб країни-члени мали не лише однакові цілі, а й однаковий рівень економічного розвитку, адже інтеграція ефективна лише за політики партнерства і здорової конкуренції; по-друге, досягнути економічних результатів можна лише за допомогою дієвих політичних механізмів та інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біленко Ю. І. Розділ 2.5. Динамічні ефекти інтеграції країн Центральної та Східної Європи до ЄС // Зони вільної торгівлі на початку XXI століття: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, А. П. Румянцев та ін.; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова. – Київ : Київський університет, 2013. – 399 с.
2. Філіпенко А. Економічні та соціальні реформи у процесі європейської інтеграції [Електронний ресурс] / А. Філіпенко, В. Філіпенко. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/8351/1/349-358.pdf>.
3. Петухова В. Найбільші зони вільної торгівлі за площею [Електронний ресурс] / В. О. Петухова // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4140>.
4. Сіденко В. Р. Розділ 1.1 Вплив зон вільної торгівлі на добробут й економічне зростання // Зони вільної торгівлі на початку XXI століття: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, А. П. Румянцев та ін.; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова. – Київ : Київський університет, 2013. – 399 с.
5. Шнирков О. І. Розділ 1.2. Поглиблені та розширені зони вільної торгівлі як новий феномен світового господарства // Зони вільної торгівлі на початку XXI століття: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, А. П. Румянцев та ін.; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова. – Київ : Київський університет, 2013. – 399 с.
6. Anderson J. Trade and Welfare [Electronic resource] / James E. Anderson, Eric van Wincoop // NBER Working Paper. – 2001. – No. 8515. – Access mode : <https://www.nber.org/papers/w8515>.
7. Auer R. The economics of revoking NAFTA / R. Auer, B. Bonadio, A. Levchenko // BIS Working Papers. – 2018. – No 739.
8. Brown K. Estimates of a NAFTA. Manuscript / K. Brown, V. Deardorff, M. Stern. // Federal Reserve Bank of Minneapolis. – 1994.
9. Canada–US trade facts [Electronic resource] // Office of the United States Trade Representative. – Access mode : <https://ustr.gov/countries-regions/americas/canada>.
10. Doing Business [Electronic resource] // The World Bank. – Access mode : <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/doing-business>.
11. Lipsey R. The theory of customs union / Richard Lipsey // International Trade edited by J. N. Bhagwati. – 1981. – P. 357–376.

12. *List F.* National System of Political Economy / F. List. – Philadelphia : J. B. Lippirett, 1856. – 427 p.
13. *Makower H.* Contribution Towards a Theory of Customs Unions / H. Makower, G. Morton // *The Economic Journal.* – 1953. – P. 33–49.
14. Mexico–US trade facts [Electronic resource] // Office of the United States Trade Representative. – Access mode : <https://ustr.gov/countries-regions/americas/mexico>.
15. North American Free Trade Agreement [Electronic resource] // Inc. – Access mode : <https://www.inc.com/encyclopedia/north-american-free-trade-agreement-nafta.html>.
16. Overall Best Countries Ranking [Electronic resource] // U.S. News – Access mode : <https://www.usnews.com/news/best-countries/overall-full-list>.
17. *Romalis J.* NAFTA's AND CUSFTA's Impact on International Trade / John Romalis // *The review of economics and statistics.* – 2007.
18. The World Bank. Development Indicators Data Set [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.worldbank.org>.
19. Trade volume growth in NAFTA countries [Electronic resource] // Statista. – Access mode : <https://www.statista.com/statistics/664997/trade-volume-growth-in-nafta-countries/>.
20. UNCTADSTAT [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unctad.org>.
21. USMCA FACT SHEET Rebalancing Trade to Support Manufacturing [Electronic resource] // Office of the United States Trade Representative. – 2018. – Access mode : <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/fact-sheets/2018/october/united-states-mexico-canada-trade-fa-0>.
22. USMCA FACT SHEET Rebalancing Trade in Agriculture [Electronic resource] // Office of the United States Trade Representative. – 2018. – Access mode : <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/fact-sheets/2018/october/united-states-mexico-canada-trade-fa-2>.
23. *Viner J.* The custom union issue / Jacob Viner. – New York : Oxford University Press, 2014. – 198 p.
24. Wages [Electronic resource] // Trading Economics. – Access mode : <https://tradingeconomics.com/united-states/wages>.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2018

Прийнята до друку 20.12.2018

ECONOMIC EFFECTS OF THE NAFTA, THE CAUSES OF US PROTECTION AND THE CREATION OF THE USMCA

Yuriy Bilenko, Olha Shkrumiak

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Univesytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 2964-602,
e-mail: yuriy.bilenko@lnu.edu.ua, shrumyak@gmail.com*

The lack of consensus among scientists regarding the methods and methods for empirically identifying the effects of the functioning of integration associations has become one of the main obstacles to the formation of a holistic theory of international integration. However, this issue is particularly relevant today, with significant changes taking place in such important structures as NAFTA and the EU, which includes the most developed countries, which today are the main drivers of change and guarantors of security in the world. The article considers the main elements of the theory of economic integration, and, on the example of the world's largest FTA – NAFTA, the influence of the association on the development of the member states and the dynamic effects of membership within its limits are calculated. In the study, we used the economic indicators of the association NAFTA from 1980 to 2017.

Applying the fixed-panel regression method, we calculated that due to membership in NAFTA, GDP grew by 7.8 %, with 73.2 % of this increase due to capital gains, while employment did not play a significant role in this growth (0.3 %). Indeed, comparing the growth rates of employment and capital gains, we see that the growth rate of capital far exceeds the growth rate of employment (even in Mexico). Panel regression with fixed effects results have shown that membership in the NAFTA has a positive

effect on the economic development of the member states, which, as confirmed by the study, takes place under the endogenous model of economic growth, and thus the effect of integration contributes to overcoming the law of diminishing return.

However, when investigating the effectiveness of integration associations, it is necessary to consider not only economic effects, but political and social consequences should be taken into account, which is why the work considers the impact of NAFTA not only on the level of trade and investment, but also on the level of employment and migration of member countries. It has been proven that social and political controversy has led to the need for the US to pursue protectionist policies even for its closest partners, which led to the signing of a new agreement – the USMCA, which aims to address the most urgent issues in the relationship of participating countries.

Key words: NAFTA; USMCA; the theory of international integration; integration association; protectionism.